

یادداشت‌ها علی‌فرامرز

(هنرهای تجسمی در رسانه‌های نوشتاری)

گردآوری: منصور جام‌شیر

سرشناسه: فرامرزى، على، ۱۳۲۹ -
عنوان و نام پديدآور: يادداشت‌هاى على فرامرزى: (هنرهاى تجسمى در رسانه‌هاى نوشتارى) /
گردآورى منصور جام‌شير.
مشخصات نشر: تهران: نشر نگارينه، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهرى: ۳۴۰ ص.؛ ۱۴/۵×۲۱ س.م.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۳۰-۰۵۵-۶
وضعيت فهرست‌نويسى: فيپا
عنوان ديگر: هنرهاى تجسمى در رسانه‌هاى نوشتارى.
موضوع: فرامرزى، على، ۱۳۲۹ - -- يادداشت‌ها، طرح‌ها و غيره.
موضوع: نقاشان ايرانى -- قرن ۱۴
موضوع: Painters -- Iran -- 20th century
شناسه افزوده: جام‌شير، منصور، ۱۳۳۹ -، گردآورنده
رده‌بندى كنكره: ۱۳۹۶ / ۴۴۴ / ND۹۸۹
رده‌بندى ديويى: ۷۵۹/۹۵۵
شماره كتابشناسى ملي: ۴۹۰۸۱۸۹

نام كتاب: يادداشت‌هاى على فرامرزى

(هنرهاى تجسمى در رسانه‌هاى نوشتارى)

گردآورى: منصور جام‌شير

چاپ نخست: ۱۳۹۶ تهران

شمارگان: ۳۰۰ جلد

نشر نگارينه: تهران، ميدان هفت تير

كوى نظامى، شماره ۲۵- كد پستى ۱۵۷۵۶۳۵۹۱۱

تلفن: ۸۸۳۱۰۰۷۱ - ۸۸۳۱۵۰۵۱ - ۸۸۲۸۷۸۸ - ۸۸۸۲۸۷۸۸ - ۰۹۰۲۱۲۳۲۳۹۴ - ۰۹۱۲۱۲۳۲۳۹۴

دورنگار: ۸۸۳۰۷۲۷۸ www.negarineh.ir

اقتباس و هرگونه چاپ و تكثير بدون اجازه رسمى و مكتب
نشر نگارينه ممنوع است و پيگرد قانونى دارد.

ISBN: 978-964-230-055-6

بها: ۲۰/۰۰۰ تومان

علی فرامرزی نقاش خودآموخته

علی فرامرزی در سال ۱۳۲۹ خورشیدی در خانواده‌ای متوسط از نظر اقتصادی و در محله قدیمی امام‌زاده یحیی تهران به دنیا آمد. پدر و مادر او از روستاهای اطراف دماوند به تهران آمده و در این محله ساکن شده بودند. علی کودک بسیار حساس و عاطفی بود. او در همان محله قدیمی به دبستان رفت. ترس از محل ناشناخته و به دور از دوست و آشنا، ترس از بنای قدیمی و خوفناک دبستان که در میان درختان بلند قرار گرفته بود و خشونت مسئولان زمانه دبستان، کابوس‌های شبانه کودکی او را که بچه عاطفی و احساسی بود، شکل داد. فرامرزی برای فرار از این ترس‌ها به دامن خیال‌پردازی پناه برد و بازتاب همین ترس‌ها و خیال‌پردازی‌ها امروز در طرح‌ها و نقاشی‌های او سرک می‌کشند و خود را به نمایش می‌گذارند.

دبیرستان هم مانند دبستان، محیطی ترسناک بود برای فرار از این ترس، هنوز کلاس نهم را تمام نکرده بود که برای به دست آوردن کاری که به آرامش می‌داد به کلاس نقاشی جعفر پتگر رفت. آشنایی با محیطی امن و دوستانی که حضورشان نه تنها آزار دهنده نبود بلکه به آرامش او را بیش‌تر، روزنه‌امیدی در برابر او گشود و تصمیم گرفت که نقاش شود. به همین دلیل، فرامرزی از راهی به وادی هنر وارد شد که چراغ راهنمای آن پتگر بود.

فرامرزی به دبیرستان هم می‌رفت اما سال آخر که وجودش را عشق به نقاشی و بیان و تجسم بخشیدن به آن چه در ذهن داشت باعث شد که آن چه برایش مزاحمت فراهم می‌کند را کنار گذارد و در مکتبی که او حرفی برای گفتن داشت به کسب تجربه و دانش بپردازد به ناچار دبیرستان را ترک کرد و یک سره به نقاشی روی آورد. او راهی پیدا کرده بود که بتواند به راحتی و با لذت فراوان به روشی ماندگار سخن گوید.

فرامرزی با نامی پتگرا آشنا شد و همراه او و گروه هنرآموزان او، به طراحی و نقاشی از روی طبیعت و چشم اندازهای آن پرداخت اما بیش از همه، آن چه از تجربه‌های خود آموخته، راه و روش نقاشی او را شکل داد و او را نقاشی ویژه‌ای بار آورد. راهی را که فرامرزی با دشواری پیموده از بسیاری از آزمایش‌های تجربه‌های هنری و کسب دانش پیشینیان می‌گذرد به زندگی می‌رسد.

او مکتب امپرسیونیست‌ها را با نسخه‌برداری از کارهای آنان از نو تجربه کرد و سبک و شیوه آن‌ها را آموخت که اشیا در نورهای گوناگون شکل عوض می‌کنند. با نسخه‌برداری از روی نقاشی‌های سزان تجربه‌های این نخبه عرصه هنر را دوباره تجربه کرد و از او آموخت که طبیعت را می‌توان به شکل‌های هندسی مختصر کرد. سمبولیست‌ها قدرت دگرگونی ذهنی را به او نشان دادند، ترکیب‌بندی معماری‌گونه را از پیکاسو و براک خالق شیوه کوبیسم آموخت و در کنار این‌ها با نظریه‌هایی هنری سبک‌ها و شیوه‌های گوناگون نقاشی آشنا شد.

نقاشی‌های علی فرامرزی بر مدار سه محور اصلی طبیعت، شهر و انسان استوار است. او می‌خواهد در همه حال به محتوای احساسی و حقیقت پنهان در پس پشت ظاهر فرم‌ها و عناصر طبیعت و انسان نزدیک شود و همان حقیقت را هم به نمایش گذارد.

در طراحی، ضمن ترکیب‌بندی، به ساده‌سازی و ایجاز می‌پردازد و می‌کوشد از حاشیه پردازی پرهیزد و تنها عناصر اصلی و بنیادین را نمایش دهد و معادل‌های بصری طبیعی مختصر و انتزاعی را به تصویر کشد.

شکل طراحی‌های او به گونه‌ای است که گویی آن‌ها را در یک نفس کشیده است و طرح‌های فرامرزی کیفیتی معماری‌گونه دارند و به همین شکل هم دیده و دریافت می‌شوند. فرم‌ها نقاشی‌های او به نظر می‌رسد ناپایدار و زودگذر است اما اگرچه این جا و آن جا سیال می‌شود، شکلی ابدی دارد و انگار باید تا به ابد به همین شکل بماند.

شکل طراحی فرامرزی مانند فلسفه میان دیدن و دریافتن سریع انگاره‌ها و درگیری ممتد با آن‌ها است. نوعی درگیری که از لحظه‌های تصمیم‌گیری فراتر می‌رود و از همین رو چنین به نظر می‌رسد می‌تواند سال‌ها بی آن که احساس خستگی به یک مضمون واحد بپردازد چرا که هر انگاره به انگاره‌ای تازه راه می‌برد و منظری تازه پیش چشم می‌گشاید.

نقاشی‌های فرامرزی شکل یادآوری خاطره‌های کودکی و کوچه باغ‌های زادگاهش را دارد که با نمادهای معماری شهری در می‌آمیزد و انگار در این میانه چیزی نیست تا او را از رویاها و کابوس‌ها جدا کند. نقاشی فرامرزی برآمده از خاطره‌های قدیمی و حاصل سیر و سفر در گذرگاه عمر است. منظره پردازی متداول همه چیز را به نمایش از طریق اثر هنری می‌گذارد اما فرامرزی این را به عهده کشف شکل‌های نهادین محول می‌کند.

روشی که فرامرزی برای نقاشی کردن برگزیده در واقع تهیه گزارشی از طبیعت است اما نه نسخه برداری از طبیعت. او می‌خواهد دریافت خود را نقاشی کند و نوعی بازآفرینی در توازی با طبیعت

را نشان دهد و بدین سان بینشی نو، طبیعی و معاصر را جایگزین قیاس باطل اندوهناکی کند که قرن‌ها بر چشم انداز انسان سیطره داشته است و به عادت تبدیل شده است. در نقاشی‌های طبیعت فرامرزی نوعی آرامش احساس می‌شود اما این آرامش روستایی نیست، نوعی آرامش فرهنگی است.

در شهرنیز با نمایش دیوارها و پنجره‌هایی که انسان‌ها را از هم جدا می‌کنند را به عنوان یک عامل تشدیدکننده تنهایی می‌نگرد و با احساسی نظم یافته آن را به تصویر می‌کشد. اما در طراحی و نقاشی چهره‌ها و قیافه‌ها از این آرامش و خستگی ناپذیری نشانی دیده نمی‌شود و آن چه خود را به رخ می‌کشد هیجان و اضطراب است.

فرامرزی در نقاشی چهره و اندام انسانی از همان خط‌های پهن و فرم‌هایی استفاده می‌کند که نمادهای بنیادین طرح‌های او را شکل می‌دهند.

ساختار معماری گونه و بهره‌جویی از سازه‌ها و عناصر محدود او را به گزینش مضمون‌هایی و امی دارد که به هر نوع ساده‌سازی و ساده‌انگاری تن دهد و دست و پای خود را در یک سلسله محدودیت‌های خود خواسته ببندد که در قلمرو منظره‌پردازی عیبی ندارد. وقتی هم که پای نقش و نگار انسان به میان می‌آید در اندیشه معانی تازه به فکر مسئله و هویت انسانی است و با دشواری‌ها و پیچیدگی‌های روان‌شناختی که هر انگاره با خود به پرده نقاشی می‌آورد با همان خط‌های پهن و سطح‌های هندسی فرم‌های خلق می‌کند که از عهده این شخصیت‌پردازی نیز به خوب بر می‌آید. فرامرزی مدام جای واقعیت را با خیال عوض می‌کند و پای منطقی را به نقاشی خود باز می‌کند که ناگزیر باید آن را در تجزیه، تحلیل و فهمیدن طرح‌های او به استمرار شناخت. او به خط‌های پهن خود

اختیار می‌دهد تا به فیگور یا همان خلق اندام انسانی حمله ببرند و اگر لازم افتد آن را از هم بدرند.

شکل نقاشی‌های فرامرزی مانند فلسفه میان دیدن و دریافتن سریع انگاره‌ها و درگیری ممتد با آن‌ها است. با این شگرد، طراحی شکلی پیدا می‌کند که گویی بیان خشم و خستگی از دست نیافتن به هویتی است که در پی نمایش آن بوده است. در فرایند طراحی بر توهم حضور صاحب چهره چیرگی می‌یابد و اختیار خود را به دست می‌آورد. آن چه می‌ماند حضوری بی‌اراده و وهمناک است که آن هم، دیر نمی‌پاید و چهره، چنان که گویی در گردابی فروکشیده شود در درون خط‌های پهن و فضای میان آن‌ها ناپدید می‌شود.

به این شکل، فیگور و چهره‌ای آشنا در فرایند آفرینش هنری، هم هستی می‌یابد و هم فنا می‌شود اما نابود شدنش اهمیت بیش‌تر از خلق یافتن جلوه می‌کند. این ویژگی‌ها به طرح‌های فرامرزی کیفیتی می‌بخشد که دو سویه است. گویی هریک از طرح‌های او آینه‌ای است که در آن انسان یا طبیعت به شکلی در خود می‌نگرند. باز به سبب همین ویژگی فضای کوچک و بسته قاب نقاشی او شکل آوردگاه و جدال تمثیلی میان انسان و طبیعت را می‌نمایاند، جدال میان زیبایی طبیعت و انسانی که می‌کوشد تا خود را ماندگار جلوه دهد.

فرامرزی در نقاشی‌هایی که فقط بخشی از اندام انسان را همراه عناصر طبیعت تصویر می‌کند، اندام را آرمانی ترمی نمایاند و واقع‌گرایی را نوعی صداقت هنرمندانه جلوه می‌دهد.

بخشی از فعالیت‌های علی فرامرزی

- برنده بورس برگزیدگان در رشته نقاشی ۱۳۵۵
اولین نمایشگاه گروهی در گالری مهرشاد ۱۳۵۶
اولین کارگاه آموزشی را در موزه هنرهای معاصر تهران ۱۳۵۸
اولین نمایشگاه انفرادی در موزه هنرهای معاصر ۱۳۶۷
۲۶ نمایشگاه انفرادی در ایران و خارج از ایران
۵۱ نمایشگاه گروهی در داخل و خارج از کشور
تاسیس گالری فرامرزی ۱۳۶۲
بازرس اولین دوره انجمن نقاشان ایران
عضو شورای برگزاری نخستین نمایشگاه حراج هنری تهران ۱۳۸۳
دومین کارگاه آموزشی نقاشی در موزه هنرهای معاصر تهران ۱۳۸۵
سخنرانی و کارگاه آموزشی در دانشگاه استنفورد آمریکا ۱۳۹۱
دریافت لوح تقدیر از دانشگاه استنفورد، آمریکا ۱۳۹۱
نمایشگاه انفرادی در گالری سیحون لس آنجلس ۱۳۹۱
سخنرانی در کانون سخن ایرانیان در کالیفرنیا ۱۳۹۱
کالیفرنیا ۱۳۹۱ نمایشگاه انفرادی در گالری
شرکت در حراج آثار هنری تهران ۱۳۹۴
نویسنده صدها مقاله درباره نقاشی معاصر ایران در رسانه‌های
نوشتاری معتبر ایران که بخشی از آن در کتاب حاضر آمده است.

پیش‌گفتار

از آن جا که تاریخ‌نگاری هنر که خود براساس مناسبات اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی شکل می‌گیرد، همیشه مقوله پیچیده‌ای بوده است. درک فرآیندهای جامعه‌ای که هنرمند در آن زندگی می‌کند، از حوادث و رخداد‌های آن تاثیر می‌گیرد و سعی در انتقال آن دارد اگر نگوییم غیرممکن ولی همیشه در هاله‌ای از ابهام بوده است.

برای مطالعه تاریخی هنر در برهه‌ای از زمان توجه به رویدادهای اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی آن از یک طرف و طرف دیگر برای شناخت بهتر و دقیق اثر، واقعه یا هنرمند در میان این رویداد یکی از راه‌ها دانستن واکنش‌های او در مقابل این رخدادها است. از سوی دیگر مبنای ارتباط هنرمندان تجسمی هنری که به می‌پردازند می‌باشد و آن با یادداشت و نوشتار متفاوت است. همین‌طور هنرمند برای درک دریافت‌ها و نحوه بهترین ارایه اثر خود چنان دگر هست که فرصت و پیگیری‌های یادداشت، نقد و نوشتار نیز در حوصله اش نمی‌گنجد. به هر حال هنرمندان حوزه هنرهای تجسمی نوع دیگری از بیان را برای خود برگزیده اند که گاهی در تجزیه و تحلیل آن تاریخ‌نگاران دچار مشکل می‌شوند و همین باعث می‌شود تاریخ‌دانان هنر در شناخت مسائل دهه‌های

از پیرامون تاریخ هنر با حدس و گمان سعی کنند تصویری به دست ما دهند.

خوشبختانه توان تجزیه و تحلیل رخدادهای اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی دهه اخیر پیرامون هنرهای تجسمی را به خوبی می‌توان از یادداشت‌های آقای علی فرامرزی نقاش و فعال این حوزه دریافت کرد. ایشان با حوصله فراوان و پیگیری‌های طاقت‌فرسا سعی در ارائه مقاله‌ها و یادداشت‌هایی بسیاری پیرامون مسائل هنرهای تجسمی به رسانه نوشتاری کرده است. با کوشش در گردآوری، ویرایش و چاپ بخشی از این یادداشت‌ها به عنوان کتاب و امید به ادامه آن‌ها و چاپ کتاب‌های بعدی آرزو داریم در پژوهش و نگارش تاریخ هنرهای تجسمی این بهره‌کاری موثر و مفید انجام داده باشیم.

در چند دهه اخیر شیوه‌ای از پژوهش تاریخ نمود پیدا کرده است که رویدادها را براساس یادداشت‌ها، مقله‌ها، بینش‌ها و شنیده‌های ناظران و فعالان یک دوره از تاریخ بررسی می‌کند. این نوع تاریخ ویژگی‌هایی دارد. چاپ کتابی با یادداشت‌های آقای فرامرزی نیز به همین منظور صورت گرفته است.

همان‌طور که پیش‌تر هم گفته شد همواره جریان‌های سیاسی و اجتماعی باعث می‌شوند بخش‌های از تاریخ در حاله‌ای از ابهام بماند و منابع نوشته شده نتواند پاسخگوی نیاز پژوهشگران باشد. درنگ در این روش پژوهشی با بهره‌گیری از یادداشت‌ها، مقله‌ها و روایت‌ها، موجب می‌شود پژوهش‌های جامعی در زمینه تاریخ فراهم آید. تاریخ شفاهی نگاهی موشکافانه به رویدادها می‌افکند، به این جهت که پژوهشگر این حوزه با شاهدان عینی رویدادها سروکار نزدیک‌تری دارند، پرداختن به تجربه‌های اجتماعی و سیاسی هر یک از نویسندگان، منتقدان و راویان می‌تواند سرفصل‌های جدیدی برای

پژوهش پدید آورد. تاریخ شفاهی فرصت با ارزشی است برای آنان که نتوانسته‌اند به بیان زاویه‌های مبهم گذشته بپردازند. اهمیت آن به این دلیل است که مورخ با صحنه‌سازان يك جریان تاریخی روبه‌رو است، با افرادی که در بطن يك جریان فکری، فرهنگی و هنری بوده‌اند. تاریخ شفاهی شناخته‌شده‌ترین شیوه ثبت اطلاعات می‌باشد و فنی برای گردآوری داده‌هاست تا گزارش‌های دقیق از دیدگاه‌ها و نظر شاهدان يك ماجرا یا شرکت‌کنندگان يك حادثه را بازگو نماید.

تاکنون درباره تاریخ شفاهی تعریف‌های گوناگونی ارائه شده است. انجمن جهانی تاریخ شفاهی، آن را روشی برای گردآوری اطلاعات تاریخی از طریق ضبط و ثبت مصاحبه‌ها با شرکت‌کنندگان در حوادث گذشته می‌داند یا آن را ثبت اطلاعات تاریخی از طریق بازگو کردن نقدها، تجربه‌ها، خاطره‌ها و دیدگاه‌های شخصی افراد به شمار آورده است. اهمیت تاریخ شفاهی در تدوین تاریخ‌نگاری معاصربه آن جهت است که در بسیاری موارد منابع نوشته شده پاسخگوی نیاز پژوهشگران نیست.

از نقاط قوت تاریخ شفاهی، توجه به تصویری است که از کل یک دوره هنری، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و یا فرهنگی ارائه می‌دهد. پژوهشگر با مطالعه رویدادها به نیابت راوی آن‌ها را تجربه می‌کند. این روش یک منبع بارور از فرضیه‌های اثبات نشده به دست می‌دهد که می‌توان با پژوهش بیش‌تر آن‌ها را آزمود. هم‌چنین در ثبت زندگی اشخاص، بیانگر فرایندهای رفتاری و نوع شخصیتی است که می‌توان آن‌ها را نیز تجزیه و تحلیل کرد، چرا که شماری از تاریخچه‌های مفصل زندگی در یک دوره زمانی در دست می‌باشد که می‌توان آن‌ها را با هم مقایسه کرد.

پایان قرن نوزدهم مدرک‌های شفاهی، همانند منابع نوشتاری اهمیت پیدا کرد و از قرن بیستم، تاریخ شفاهی وارد مرحله جدیدی

شد و ساختار جدی‌تری به خود گرفت. از سال ۱۹۴۸ میلادی با اختراع دستگاه ضبط صوت، انقلابی در تاریخ شفاهی پدید آمد. در این دوره آلن نوینز نخستین آرشیوهای سندهای تاریخ شفاهی را پدید آورد. وی اداره تحقیقات تاریخ شفاهی دانشگاه کلمبیا را تأسیس کرد، سپس لویی‌زاستار جانشین او شد. نسل دوم تاریخ‌نگاران شفاهی از دهه ۱۹۶۰ میلادی به بعد شکل گرفت. در این دوره نخستین آثار تاریخ شفاهی منتشر گردید که در واقع ثبت مصاحبه‌های نخبگان و رهبران سیاسی بود. سال ۱۹۶۰ میلادی انجمن جهانی تاریخ شفاهی تشکیل شد. نسل سوم تاریخ‌نگاران شفاهی در دهه هشتاد میلادی پدید آمد. در این دوره حرفه نگاری شفاهی از محافظه‌کاری دهه پنجاه و آزادی‌خواهی دهه شصت فراتر رفت. رایانه‌ای شدن پژوهش‌ها، باعث تخصصی شدن تاریخ‌نگاری شفاهی در این دوره گردید. دوره چهارم تاریخ‌نگاری شفاهی از سال ۱۹۹۰ میلادی آغاز شده و تاکنون ادامه دارد. مهم‌ترین بحث این دوره، علمی و دانشگاهی شدن تاریخ شفاهی است.

در کشورمان نیز پس از انقلاب اسلامی سال ۱۳۵۷ و دوران جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، تاریخ شفاهی کاربرد فراوان و باارزشی پیدا کرد. مرکز تحقیقات جنگ سپاه پاسداران، در حدود سی هزار ساعت مصاحبه پیرامون جنگ به انجام رساند. سایر مراکزی که در این زمینه کار کرده‌اند عبارتند از: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، اداره تاریخ شفاهی سازمان اسناد ملی، دفتر ادبیات انقلاب، موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران و آرشیو تاریخ شفاهی مدیریت اسناد آستان قدس رضوی که مصاحبه‌هایی را در زمینه‌های سیاسی اجتماعی و فرهنگی انجام داده‌اند. خارج از کشور هم مراکزی هستند که در این زمینه کار کرده‌اند؛ تاریخ شفاهی هاروارد و بنیاد مطالعات ایران را می‌توان نام برد.

به هر حال امروزه در دنیا تاریخ شفاهی مورد توجه قرار گرفته و تاکنون مقاله‌ها و کتاب‌های فراوانی در این زمینه نوشته شده است. در ایران هم تالیف کتاب‌ها، مقاله‌ها، ایجاد وب‌گاه تاریخ شفاهی، وبلاگ‌ها و نشست‌های تخصصی تاریخ شفاهی طی چند سال اخیر اهمیت این موضوع را نشان می‌دهد. گفتنی است محققان تاریخ شفاهی بیش‌تر به زمینه‌های سیاسی می‌پردازند ولی گاهی موضوع سیاسی هنگام مصاحبه با نخبگان سیاسی به موضوع‌های اجتماعی تبدیل می‌شود البته دامنه تاریخ شفاهی مسائل فرهنگی، هنری که بروز احساسی و عاطفی جوامع است را نیز در بر می‌گیرد ولی متأسفانه به آن‌ها یا نمی‌پردازند و یا کم‌تر می‌پردازند.

در این راستا احساس نیازی کردیم قدمی هرچند کوچک در ثبت تاریخ شفاهی در زمینه فرهنگی و هنری برداریم و دست به چاپ و نشر کتاب حاضر زدیم. کتاب حاضر واکنش‌های آقای علی فرامرزی به عنوان نمونه‌ای از هنرمندان عرصه هنرهای تجسمی در کنش‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی چند سال از دهه ۱۳۹۰ در رسانه‌های ایران می‌باشد. با مطالعه یادداشت‌ها، مقاله‌ها و گفت‌وگوهای ایشان بنابر کنش‌های جاری در جامعه می‌توان ارزیابی بهتری از چگونگی تاریخ هنرهای تجسمی معاصر ایران در دهه ۱۳۹۰ داشت. آرزو داریم آن چه به عنوان کتاب پیش‌رو است کمکی برای پژوهش‌گران عرصه تاریخ هنر باشد.